

ДО ПИТАННЯ ПРО СТАЛИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

Впродовж останніх десятиліть просторова нерівність у рівні життя населення є об'єктом уваги політиків, урядовців, науковців у різних частинах світу. Найбільш простим і, водночас, найбільш поширеним прикладом такої нерівності є відмінності у рівні життя міських та сільських жителів. Але значно більше занепокоєння викликає існування територій з аномально низьким рівнем добробуту населення, які існують як серед сільських районів, так і серед міських поселень. Державна політика сталого регіонального розвитку покликана послабити міжрегіональні нерівності *у масштабі країни*.

Але водночас кожен регіон повинен бути здатним відповідати на виклики та використовувати можливості глобалізованого світу, зберігаючи економічний, соціальний, екологічний баланс, тобто забезпечувати сталий розвиток *у межах своєї території*.

Сталим є такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби нинішнього покоління, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби на тому ж рівні. Це визначення вперше прозвучало у 1987 році у звіті Комісії ООН з довкілля, відомого під назвою "звіт Брундланда", та набуло подальшого розвитку на конференції ООН з природного середовища і розвитку, що проходила у 1992 році у Ріо-де-Жанейро. Сталий розвиток (СР) вимагає ефективного економічного розвитку, соціальної справедливості та екологічно сталого довкілля.

Урядами більшості країн Організації економічного співробітництва і розвитку розроблені та схвалені національні стратегії сталого розвитку. Це було зроблено на вимогу рішень вище згаданої конференції, які зафіксовані у документі відомому під назвою "Порядок денний на 21 століття" [1]. В Україні, на жаль, немає законодавчо схваленої концепції переходу до сталого розвитку, що мала б загальнодержавне значення. Та все ж, починаючи з 1992 року, питання сталого розвитку стало предметом осмислення, обговорення,

наукового дослідження окремими українськими науковцями, практиками та представниками громадськості [2, 3, 6, 7].

Концепція сталого розвитку – полідисциплінарна. Екологічний, економічний та соціальний її аспекти є безперечним свідченням цього. Географи мають всі підстави претендувати на провідну роль у національних та міжнародних дослідженнях сталого розвитку, адже географія – наука міждисциплінарна за своєю природою і включає біофізичну, соціально-економічну і технологічну складові. Справедливим видається твердження американського географа Томаса Вілбенка про те, що сталий розвиток за своїм походженням є географічною концепцією [8].

Після опублікування звіту Брутланда та зі схваленням і поширенням рішень конференції ООН з оточуючого середовища та сталого розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992 р.) питання сталості знайшли чільне місце серед цілей міжнародної, національної та регіональної політики та стратегій розвитку в різних сферах людської діяльності. Регіональний розвиток став однією з останніх сфер діяльності, де впровадження принципів СР стало важливою стратегічною метою. Регіони стали розглядатися не лише як полігони для реалізації різноманітних економічних проектів, а і як сфера впровадження принципів сталості. Інтегрування принципів сталості у практику регіонального розвитку з метою подолання міжрегіональних диспропорцій та досягнення гармонійності між економічним розвитком, ресурсоспоживанням та соціальним благополуччям кожного регіону стало одним із фундаментальних питань сталого розвитку.

Україна має значні міжрегіональні відмінності, а також просторові нерівності розвитку в межах регіонів. Такі відмінності дістались Україні в спадок від радянських часів і стали ще більш відчутними впродовж 1990-их та 2000-их років. Суттєва частина інвестицій, промисловості, населення сконцентрована в урбанізованих районах Києва, Одеси, Дніпропетровська, Донецька, Харкова, Запоріжжя. Три регіони (Донецький, Дніпропетровський та Запорізький) забезпечують майже половину українського експорту.

Незважаючи на існування таких диспропорцій, в Україні фактично відсутня науково виважена державна регіональна політика. Високо посадовець-економіст Сергій Романюк з цього приводу зазначає:

- Регіональна політика в Україні не була цілеспрямованою та послідовною. Переважав ad-hoc (для цього випадку, для цієї мети – переклад з латини) підхід. Важко визначити чи політика була спрямована на підтримування полюсів зростання в регіонах чи на вирівнювання рівнів розвитку [4]. Слід зазначити, що зарубіжний досвід свідчить: більш успішно заходи регіональної політики здійснюються, якщо вони ретельно сплановані, чітко обґрунтовані і спрямовані на конкретне територіальне утворення [5; 9].

Україна гостро потребує розробки та впровадження державної регіональної політики, спрямованої на посилення конкурентноздатності всіх регіонів та країни загалом у такий спосіб, який би сприяв подоланню міжрегіональних диспропорцій та забезпечував можливості зростання територій із дотриманням принципів сталого розвитку. Регіональна політика повинна бути скерована на створення конкурентноздатності на основі сталого розвитку, що забезпечувало б економічне зростання та поліпшення зайнятості населення. Першочергової уваги вимагають райони найбільшої напруги, в яких перестали діяти стимули саморозвитку. Такі райони не тільки самі нездатні самостійно вийти з кризи, але і уповільнюють відновлення сусідніх територій.

Українському уряду, регіональним та місцевим органам влади необхідні аналітичні та методологічні напрацювання, які б забезпечували їх необхідними підходами до обґрунтованого прийняття рішень щодо регіонального розвитку з урахуванням економічних, природоохоронних та соціальних засад СР. Це обумовлює актуальність міждисциплінарних досліджень із проблем сталого розвитку регіонів. Головне питання таких досліджень – як максимально ефективно вмонтувати принципи сталості у комплексну структуру регіонального розвитку?

Серед першочергових науково-практичних завдань слід виділити такі:

- встановлення факторів, що забезпечують успішне просування принципів сталості в регіональний розвиток та роблять їх визначальною частиною процесу прийняття рішень;
- визначення кола індикаторів моніторингу сталості регіонального розвитку, інструментарію оцінки ступеня інтегрованості принципів сталості до регіонального розвитку;
- пошук інноваційних підходів до сталого розвитку на рівні регіонів;
- розробки заходів із впровадження принципів сталого розвитку в регіональний контекст.

Українські управлінці, політики, представники неурядових організацій, причетні до розробки та здійснення програм регіонального розвитку, повинні бути озброєні своєрідними кодексами, що містять конкретні пропозиції та ідеї учених і практиків щодо того, яким чином здійснювати регіональну політику, аби зростала конкурентоздатність регіону та зберігався баланс між економічним розвитком, раціональним використанням ресурсів, соціальним благополуччям. Зокрема, слід обговорити такі питання:

- як поліпшити конкурентоздатність регіонів без порушення принципів сталого розвитку;
- як посилити інвестиційну привабливість регіонів та як прямі іноземні інвестиції можуть сприяти поширенню більш досконалих в екологічному відношенні технологій, подоланню бідності, охороні довкілля, стимулюванню зайнятості та зростанню зарплат;
- яким чином організувати співпрацю всіх зацікавлених у регіональному розвитку сторін.

Важливим чинником сталого розвитку певного територіального утворення є обізнаність та поінформованість населення. Місцеві громади, які зазнають найбільшого і не завжди позитивного впливу від реалізації різних проектів, фактично усунуті від процесу прийняття рішень. Однак лише з урахуванням конкретних місцевих умов можливе досягнення розумного

балансу між національним та локальним рівнями сталого розвитку.

Список літератури:

1. Agenda 21: Programme of Action for Sustainable Development. United Nations Conference on Environment and Development. 1992. New York: United Nations Department of Public Education.
2. Сталый розвиток суспільства: 25 запитань і відповідей: Тлумачний посібник / Валентина Підліснюк (авт.-упоряд.). — К., 2001. — 26 с.
3. Peter L. Gess and Valentyna V. Pidlisnyuk. Concept of Sustainable Development and Globalization in Times of Transition: The Case of Ukraine. http://www.nispa.sk/_portal/files/conferences/2006/papers/
4. Romanuk Sergiy. Regional Development Policy on Ukraine: Current Situation and New Opportunities. www.lgi.osi.hu/publications/2002/105/Marcou-Ukraine.pdf
5. Thornburgh, D. 1998. A Path of Smarter Federal Leadership in Economic Development: Learning, Leveraging, and Linking Economic Development Quarterly, 12(4): 291-298
6. Vovk V. "Red Past, Green Future? Sustainable Development for Ukraine and the Post-Communist Nations" (with Thomas Prugh), in World Watch, July/August 2003.
7. Vovk V. "Eco-efficiency Concept as Business Strategy for Transition to Sustainable Development" in Economic Reforms in Ukraine in the Context of Transition to Sustainable Development, Conference Proceedings, Ukraine, April 11–12, 2001.
8. Wilbanks, Thomas. 1994. "Sustainable development" in geographic perspective. Annals of the Association of American Geographers 84 (4): 541-56.
9. Wolcuff, M. 1992. Is Economic Development Decision Making Rational Urban Affairs Quarterly, 27 (3): 340-55.